

XVIII საუკუნის პირველი მეოთხედის ოსმალური დოკუმენტური წყაროები ფოთის ციხის შესახებ

XVIII საუკუნის პირველ მეოთხედში ამიერკავკასიის ქვეყნებში ოსმალთა ლაშქრობის თაობაზე ოსმალურ დოკუმენტურ წყაროებში საინტერესო ცნობებია დატული. ეს დოკუმენტები — ფირმანები, ბერათები, არზუქალები, დავთრები და სხვ. დღეს თურქეთის არქივებში ინახება. მაგრამ უკანასკნელ ხანებში XVI—XIX სს. საქართველოსა და ამიერკავკასიის ისტორიის თურქული დოკუმენტური წყაროები უხვად აღმოჩნდა ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკაში, ქალაქ სოფის კირილე და მეთოდეს სახელობის საჯარო ბიბლიოთეკის ორიენტალისტიკის განყოფილების არქივში. აქვე ინახება თურქული წყაროები ყირიმის, რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობებისა და სხვათა შესახებ. საერთოდ თურქული დოკუმენტების ჩაოდენობა ერთ მილიონამდე აღწევს. აქ არაერთი საინტერესო თურქული დოკუმენტია დატული XVIII საუკუნის პირველ მეოთხედში ოსმალთა ლაშქრობაზე საქართველოსა და ამიერკავკასიაში. ამ დოკუმენტების მონაცემების მიხედვით მეტად საინტერესო ფაქტები ამჟღავნდება.

ცხადი ხდება თუ რა დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ოსმალეთი საქართველოს ცალკეულ პუნქტებს და განსაკუთრებით დასავლეთ საქართველოს შავი ზღვის სანაპიროზე მდებარე ციხე-ქალაქებს. ამ დოკუმენტების მიხედვით, ნათელი ხდება თუ რა მდგომარეობაში იყო ამ პერიოდის დასავლეთ საქართველოს ქალაქები, რამდენად იყო აქ გამაბრუნებელი ოსმალეთის ხელისუფლება და როგორ ზრუნავდა იგი ამ ადგილების გასამაგრებლად. არქივში ასობით დოკუმენტია, რომელიც გაცემულია სულთნის, დიდუეზირის, დევთერდარის, თუ სხვა სახელმწიფო მოღვაწის მიერ დასავლეთ საქართველოს ქალაქებს — სოხუმის, ანაკოფის, ფოთის, ქუთაისის, ბაღდადის, ბათუმის, გონიოს, ანაკლიის, რუხის ციხის და სხვა ქალაქებისადმი, ოსმალთა ხელისუფალნი ამ დოკუმენტების მიხედვით, ყოველნაირად ცდილობდნენ აღნიშნული ადგილების გამაგრებას, გაძლიერებული სამხედრო ძალების ჩაყენებას, საჭურვლთა და სურსათით მომარაგებას და სხვ.

ბუნებრივია, ოსმალთა ხელისუფლება ამიერკავკასიაში ლაშქრობის დროს ყურადღებას გამამხვილებდა აღნიშნული სანაპირო ქალაქების მიმართ, მაგრამ იგი გაცილებით მეტ ყურადღებას აქცევდა აღმოსავლეთ საქართველოსა და ამიერკავკასიის ქალაქებს. ამავე არქივში ინახება ოსმალთა ხელისუფლების მიერ გაცემული დოკუმენტები თბილისის, ახალციხის, გორის, განჯის, ნახჭევანის, ერევნისა და სხვა ქალაქებისადმი, რომლებშიც ოსმალთა სამხედრო ძალები იყო ჩაყენებული.

ბულგარეთის არქივში საქართველოს შესახებ არსებული თურქული წყა-

როების კოლექციიდან ჩვენ ქვემოთ ვაქვეყნებთ რამდენიმე დოკუმენტს — ბერათს, რომელიც ოსმალეთის იმპერიის საფინანსო უწყების მეთაურის ე. წ. ბაშ-დევთერდარის მიერ არის გაცემული. აღნიშნული ბერათები, სულ ოთხი მეთი, ერთად ინახება ამავე არქივის კონსტანტინოპოლის კოლექციაში [შიფრი: ЦГ 19/25]. ამ თვრამეტი ბერათიდან ჩვენ მხოლოდ ცხრას ვაქვეყნებთ, რადგან დანარჩენი ბერათები ზუსტად ერთნაირი შინაარსისაა და ადრესატი არაა მითითებული, ე. ი. დოკუმენტში არაა ჩაწერილი თუ ვის ეძლევა ბერათი, თუმცა სახელის ჩასაწერად ადგილი დატოვებულია. ბერათი გამზადებულია ამა თუ იმ პირისათვის გასაცემად და ფოთის ციხეში გარკვეული სამხედრო ვალდებულებების — თოფჩის თანამდებობის შესასრულებლად, დღიური სარგოთი — ხუთი ახჩა. ამიტომ ჩვენ მსგავსი ბერათებიდან ნიმუშად მხოლოდ ერთ ბერათს ვაქვეყნებთ, რომლის ადგილსაც უნდა დანარჩენი ცხრა. აშკარაა, რომ ოსმალეთის საფინანსო უწყების მიერ ბერათების გასაცემად გამზადდება გარკვეული საშუალისი იყო ფოთის ციხეში სამხედრო ძალების გასაძლიერებლად.

სხვა ბერათების მიხედვით, სულთნის ხელისუფლება ფოთის ციხეში ნიშნავს სამხედრო თანამდებობის პირებს: თოფჩი-ბაშის, ქეთხუდას, თოფჩის, ალემდარს, ბოლუქ-ბაშის და სხვ. უნიშნავს მათ სარჩოს სხვადასხვა ოდენობით. ბერათებიდან ჩანს, რომ მიმდინარეობს ფოთის ციხის განახლება, აღწერა და ახალი სამხედრო ძალებით შევსება.

ამავე არქივში აღმოჩნდა კიდევ ერთი ბერათი [შიფრი: OAK 143/8], ძალიან დაზიანებული, რომლის მნიშვნელოვანი ნაწილი არ იკითხება, მაგრამ აშკარად ჩანს, რომ იგი ფოთის ციხეში თოფჩის დანიშვნას ეხება და შინაარსითაც ზუსტად ემთხვევა ჩვენს ხელთ არსებულ ბერათებს, ბერათის შედგენის თარიღიც ერთნაირია — 1724 წლის 5 აგვისტო.

თვრამეტი ბერათიდან თექვსმეტი გაცემულია ზუსტად ერთსა და იმავე დღეს — 1136 წლის 15 ზილკადეს - 1724 წლის 5 აგვისტოს. დანარჩენ ორ ბერათს ბოლოში არ აწერია შედგენის თარიღი და ადგილი.

თითქმის ყველა ბერათის ადრესატის სახელი, თარიღი და ადგილი ჩაწერილია სხვა ხელითა და სხვა მედნით. მაგ., ბერათში ჩაწერილია სახელები: მეჰმედ იბრაჰიმი, აჰმედ რასული, სულეიმან აბდულლაჰი, მეჰმედ აბდულლაჰი, მეჰმედ აჰმედი და სხვა, რომელთაც ებოძათ ეს ბერათები და სხვადასხვა თანამდებობაზე დაინიშნენ ფოთის ციხეში. რომელიმე პირის მწყობრიდან გამოსვლის ან გარდაცვალების შემთხვევაში ახლის დასანიშნად ოსმალეთის საფინანსო უწყების სათანადო ორგანოს მიერ მომზადებული იყო ბერათის ტექსტები, რომლებშიც მხოლოდ ახლად დანიშნული პირის სახელის ჩაწერა იყო საჭირო.

თურქული ტექსტი

هوالمعين

احمد خان بن محمد مظفر دايم

برات

[1] نشان شريف عاليشان سامي مكان سلطاني و طغرای غرای جهان ستان
 خاتمی حکمی اولدر که [2] ابازہ بسندہ مجددًا ناستہ مباشرت اولنان فلتی قلمہ سی

المطبخ موسى ایچون یرلو جماعتلری * ترتیب و نرسانه³ عامر مه کنخداسی موسی نام
 اقاله معرفتله تحریر و اعلامی کلد کده براتلری ویرلمک اوزره صادر اولان فرمان [3]
 عالیشانم موجبجه میرمیران موسی الیه عرض اتمکله قله⁴ مزبورده مجددًا تحریر و وضع
 اولتان طوبجیان جماعتنه یومی اونوز ایچه علوله ایله اشبو رابع تولیع رفیع عالشان
 خانانی قدوة الامائل و الاقران حسن محمد زید قدره [4] طوبجی باشی نصب و
 تعیین اولتمق تلخیص اولدقته موجبجه فرمان عالیشانم صادر اولمئین حفته مزید
 عنایت پادشاهانم ظهوره کوتروب تلخیص موجبجه بیك یوز اونوز الی سنهسی ذی
 القعدة سینک اون [5] دردنجی کونندن مطینه قید ایدوب بو برات همایون و مردم
 و بیوردمکه مزبور حسن محمد زید قدرت واروب لله⁵ مزبورده طوبجی باشی اولوب
 ادای خدمت ایلدکن صکره مستحق اولدی بی یومی اونوز ایچه علولسنی [6] سایر
 نفرانیله مآ حواله اولنه شویله بهار علامت شرفه اعتماد قبله لر. تحریراً فی اليوم
 الخامس عشر من شهر ذی القعدة سنه ست و ثلاثین و مابہ و الف

بمقام
 سلطانینیه
 المحروسه

ერთი ფურცელი 48,3x66,3 (28x32) სმ. შეიღი სტრიქონი. დევიანის ხელი, შავი შეღაბა.
 ნაწერი სქელ, თეთრ ქაღალდზე. გეოგრაფიულ რუკებზე დასველია ე-წ. ავტორული იმპა — მთავარი
 (ავტორიტეტის ხელმოწერა, მარჯვენა მხარეს აწერია: „პირველი მონაგარი“ (მეკვანძუ-
 ებედი), რაც ნიშნავს იმას რომ ბერათი მოწონებულია მის მიერ. მარცხენა ზედა მხარეს აღ-
 ნიშნულია „ზემოხსენებული სერ თოფჩი“. შიფრი: HSKM. ЦП 1925.

თურქული თარგმანი

ალაპი შეეწიოს

[თურქა] ამჟელ ხანი* ძე მეკმედისა, მარად გამარჯვებული

ბერათი

უწმინდესი მაღალღირსეული ბრძანება, უმაღლესი სასულთნო ნიშანი
 და ბრწყინვალეობა, მსოფლიო მპყრობელის სამეფოთუ თურქა ისაა, რომ აფ-
 ხაზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დასაცავად, რომლის განახლებას შეუდ-
 გნენ, ადგილობრივი ჯამათი წესრიგში იქნეს მოყვანილი და ჩემი სახელმწიფო

* ის სიტყვა — جماعتلری — ტყვეში იჩივრება ნაშპარი.
 * სულთანი ამჟელ !!! (1703—1730).

ვერფის ქეთხუდას¹ — მესას — ხანგრძლივი იყოს მისი ბედნიერება — მეშვეობით წერილი და ცნობა როდესაც მივა, ბერათის ბოძების საფუძველზე გაკემული მაღალღირსეული ფირმანის [3] თანახმად შემოსენებულ მთავრანის წარდგინებით აღნიშნულ ციხეში ხელახალი აღწერა (ჩატარდეს) და იქ მყოფი თოფჩიების² ჯამათისათვის დღიური 30 ახჩა ულუფა გარდაიკვეთოს. როდესაც ჭეშმარიტი დიდებულების მეუფების მქონე, თანასწორთა და თანატოლთა შორის უპირველესის — ქასან მეშედის — იდილოს მისმა ღირსებამ — თოფჩი-ბაშად დანიშვნის წერილობითი ბერათი მივა, ბოძებული მაღალღირსეული ფირმანის თანახმად ჩემი უდიდესი სამეუფეო წყალობა დადასტურდეს და წერილობითი მოწმობის თანახმად 1136 წლის ზილჯაადეს მეთოთხმეტე დღიდან³ იმ ადგილას დაინიშნოს. ეს უავგესტოესი ბერათი გიბოძეთ და ებრძანებ, რომ შემოსენებელი ქასან მეშედი — იდილოს მისმა ღირსებამ — მივიდეს და აღნიშნულ ციხეში თოფჩი-ბაში გახდეს. საშსახურის დაკეთების შემდეგ უფლება მიეცეს დღიური 30 ახჩა ულუფა [6] სხვა სამხედრო პირებთან ერთად ერთდროულად მიიღოს. ასე იცოდეთ, მაღალღირსეულ ნიშანს ენდეთ.

დაიწერა 1136 წლის ზილჯაადეს თვის 15-ს⁴.

ადგილი

ღვთივდაცული კონსტანტინიეს რეზიდენციიში.

هو الممين

احمد خان بن محمد مظفر دايا
برات

[1] نغان شريف عاليشان سامي مكان سلطاني و طهراي هراي جهان ستان
خاقاني حكيم اولدر ك [2] ابازه قيسنده مجدداً بناسنه مباشرت اولنان فاش قلمسي
يچون برلو نقراتي جماعتلري نريبي و ترسانه و عامر مه كنفخاسي امير و الامراء
الكرام موسي دام [3] و اقباله معرفتيله تحرير و اعلامي كلكده برانلري و برلك
فرمانم اولمكله و ميرميران موسي ايله دخي عرض اتمكله قلمه مزبورمه مجدداً تحرير
و وضع اولنان برلو طوبجيان جماعته بومي [4] اون سكر انچه عنوه ايله اشبو

¹ ქეთხუდა — მაღალი სახელმწიფო თანამდებობის პირების დავალებათა შესრულებულ სხვადასხვა ვატევორიის მოხელეებს ქეთხუდა ეწოდებოდა, იგი ხალხში „ქასას“ სახელწოდებით იყო ცნობილი. (დაწერილებით იხ. Mehmet Zeki Pakalin, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II. İlavül XII, İstanbul, 1946, გვ. 251).

² თოფჩი — თოფჩიები ან მეხარბაზნეები — ეწოდებოდა იმპერატორის სახელმწიფო ლაშქრის ე. წ. „კაფი-კულეს“ ერთ-ერთ სახეობას. თოფჩიები იმპერატორის შეიარაღებულ ძალებში მნიშვნელოვან ძალის წარმოდგენდნენ და მთელ რიგ ცალკეულ ქვეყნებზე იყენებდნენ დაუფილნი (იხ. Mehmet Zeki Pakalin, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü II, 1951. İstanbul, გვ. 512—513).

³ თოფჩი-ბაშა — იმპერატორის სახელმწიფო ლაშქრის ერთ-ერთი სახეობა — თოფჩიების მეთაურის სახელწოდება. მათი ერთ-ერთი მოვალეობა იყო იმ ან თუ იმ გამაგრებულ ციხესიმაგრეში ყოფნისას სამხედრო თარალებითა და საქურვლით მოემარაგებინათ ლაშქარი (იხ. Mehmet Zeki Pakalin, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü, II, 1951. İstanbul, გვ. 512).

⁴ 1136 წლის ზილჯაადეს 14-ე დღე — 1724 წლის 4 აგვისტო.

⁵ 1136 წ. ზილჯაადეს 15 — 1724 წლის 5 აგვისტო.

رابع تكبير ربيع الثمان خافاني محمد ابراهيم زبد قدرة كتحدا نصب و تعيين اولتمق
 لربانم لولمبين حنده مزيد عنابت پادشاهانم [5] ظوره كنوروب تلخيص موجبنجه
 ملكه يوقه اوتوز التي سنسى ذى القعدة سنك اون درونجى كوندنن مطينه قيد
 ايدوبدا ابرائيلت اهمايون ويردم و بيوردمكى مزبور [6] واروب قلعه³ مزبورده جماعتى
 مرقومه كتحدا اولوب ادائى خدمت ابلد كدن صكره مستحق اولدبى يومى اون
 سكره اجه علوهسى ساير يولدانشريكه [7] ماً حواله اولنه شوبه بلهر علامت شريفه
 اعتماد قبله لر .

نحريراً فى اليوم الخامس من ذى القعدة

لسنة ست و ثلاثن و مائة و الف

بمقام

قائمطينيه

ერთი თურქული, ზომი: 36X65,6 (28X28,5) სმ. რუხ სტრატონი, დივანის ხელო. ქვლანი შავი.
 ნაწერი: სპელ, თეთრ ქაღალდზე. მეორე გვერდზე დასმულია „ქუთაისელი იმბა“ — მთავარი
 დევეთერდარის ხელმოწერა. მარჯვენა მხარეს აწერია: „ქირველი მონაგირაშე“ („ბუღალა-სე-ო-ე-
 ველ“), რაც ნიშნავს იმას, რომ ბერათი მოწონებულია მის მიერ. მარჯვენა ზედა მხარეს მოწერი-
 ლია: „ზემოხსენებული თოფჩი-ებეს ქეთხულა“. შიფრი: HBKM III 19/25.

ქ ა რ თ უ ლ ი თ ა რ გ მ ა ნ ი

ალაპი შეეწიოს

[თულრა] აქმედ ხანი ძე მეჭმედისა, მარად გამარჯვებული

ბ ე რ ა თ ი

უწმინდესი მაღალღირსეული ბრძანება, უმაღლესი სასულთნო ნიშანი
 და ბრწყინვალეობა, მსოფლიოს მპყრობელის სამეუფეო თულრა ისაა, რომ აფ-
 ხაზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დასაცავად, რომლის განახლებას შეუდგ-
 ნენ, ადგილობრივ ქარისკაცთა ჯამათი წესრიგში იჭნეს მოყვანილი და ზემი
 სახელმწიფო ვერფის ქეთხულდას, დიდებული ამირთა ამირი მუსას—ხანგრძლი-
 ვი და ბედნიერი იყოს — მეშვეობით წერილი და ცნობა როდესაც მივა, ზემი
 ფირმანით ბერათების ბოძებისა და ზემოხსენებული მირშირანის წარდგინებო-
 თაც აღნიშნული ციხე ხელახლა აღწერილ იქნას და იქ მყოფი ადგილობრივი
 თოფჩიების ჯამათს დღიური 18 ახჩა ულუფა გარდაეკეთოს. რადგანაც ქეშ-
 მარიტი დიდებულებს მეუფების მქონე მეჭმედ იბრაჰიმის — იდილოს მის-
 მა ღირსებამ — ქეთხულად დანიშნის ჩემი ფირმანი გამოვიდა, მის თანახმად
 ჩემი უდიდესი სამეუფეო წყალობა დადასტურდეს და წერილობითი მოწმო-
 ბის საფუძველზე 1136 წლის ზილკადეს მეთოთხმეტე დღიდან იმ ადგილას
 დაინიშნოს. ეს უავგუსტოესი ბერათი გიბოძეთ და ვბრძანებ, რომ ზემოხსენე-
 ბული მივიდეს აღნიშნულ ციხეში, ხსენებული ჯამათის ქეთხულა გახდეს და
 სამსახურის დაკავების შემდეგ უფლება მიეცეს დღიური 18 ახჩა ულუფა სხვა

იოლდაშებთან¹ ერთად [6] ერთდროულად მიიღოს. ასე იცოდეთ, მაღალღირსეულ ნიშანს ენდეთ.

დაიწერა 1136 წლის ზილკადეს 15-ს.

ადგილი
კონსტანტინიეს რეზიდენციაში.

هو المعين

احمد خان بن محمد مظفر دايمًا

برات

[1] نشان شريف عاليشان سامی مکان سلطانی و طفرای غرای جهان ستان خاقلانی حکمی اولدر که [2] ابازه قيسنده مجددًا بناسنه مباشرت اولنان قاضی قلعهسی محافظهسی بچون ترسانه² عامر مه كئخداسی موسی دام اقبانك [3] معرفتيله تحرير و تعيين اولنان اشبو دارنده فرمان [4] همايون احمد رسول حقنده مزید عنایت پادشاهانم ظهوره كتوروب تلخیصی موجبجه بيك يوز اونوز التي سنهسی ذی القعدة سينك [5] اون دردنجی كوتنلن بو برات همايون و یردم و بیوردمکی مزبور واروب قلعه و مزبوره طوبجی اولوب ادای خرم [6] ایلدکدن صکره مستحق اولدبغی علوفهسی سایر یولداشلر یله مآ حواله اولنه شویله بله لر علامت شریفة اعتماد قبله لر .

تحریراً فی الیوم الخامس عشر من شهر ذی القعدة سنة ست و ثلاثین و مائة و الف

بمقام

قطنطینیه

ერთი ფურცელი, ზომა: 25x66,5 (18,6x30). რვა სტრიქონი, დივანის ხელი, მელანი შავი ნაწერი სველ, თეთრ ქაღალდზე. მეორე გვერდზე დამწულია „ვეზირულე თხა“ — მთავარი დეპუტატის ხელმოწერა. მარჯვენა მხარეს მიწერილია „პირველი მოანგარიშე“ („მუქაბეზე-ვეველ“), რაც ნიშნავს იმას, რომ ბერათი მოწონებულად მის მურ, მარჯვენა ხელა მხარეს იწერია: „ზემოხსენებულის თოფჩი“. შიურა: HBKM MF 19/25.

ქ ა რ თ უ ლ ი თ ა რ გ მ ა ნ ი

ალაპი შეეწიოს

[თულრა] აჰმედ ხანი ძე მეჰმედისა, მარად გამარჯვებული

ბ ე რ ა თ ი

უწმინდესი მაღალღირსეული პრძანება, უმაღლესი სასულთნო ნიშანი და ბრწყინვალეობა, მსოფლიოს მპყრობელის საბეუფეო თულრა ისაა, რომ აფხა-

¹ იოლდაშ—ანისხათა ვარპუხის წევრის, ქარსკაცის სახელწოდება. ასე მარათავენენ ერთმანეთს დანხარება (იხ. Mehmet Zeki Pakalin, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü, III. cilt, İstanbul XVIII, 1954, İstanbul, გვ. 638).

ზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დასაცავად, რომლის განახლებას შეუდგნენ, ჩემი სახელმწიფო ვერფის ქეთხედას — მუსას — ხანგრძლივი იყო მისი ბედნიერება — მეშვეობით აღწერილი და დანიშნული თოფჩიების გამოადიდან დღიური ხუთი ახია ულუფათი თოფჩად დანიშნის შემცველი უაფგუსტოვის ფირმანი როდესაც მიაღწევს, აქმედ რასულის შესახებ ჩემი უდიდესი საშეუფო წყალობა დადასტურდეს და წერილობითი მოწმობის თანახმად 1136 წლის ზილკაადეს მეთოთხმეტე დღიდან ეს უაფგუსტოვის ბერათი გიბოძეთ და ვბრძანებ, რომ შემოხსენებული მივიდეს, აღნიშნულ ციხეში თოფჩი გახდეს და სამსახურის დაკავების შემდეგ უფლება მიეცეს მისთვის გარდაცვეთილი ულუფა სხვა იოლდაშებთან ერთად ერთდროულად მიიღოს. ასე იყო დეთ, მაღალღირსეულ ნიშანს ენდეთ.

დაიწერა 1136 წლის ზილკაადეს თვის 15-ს

ადგილი
კონსტანტინის რეზიდენციაში.

هو المعين

احمد خان بن محمد مظفر دايمًا

برات

[1] نشان شريف عاليشان سامی مکان سلطانی و طمراى غراى جهان ستان خاقانى حکمی اولدر که [2] ابازه قيسنده مجدداً بناسنه مباشرت اولنان فاش قلمسى محافظهسى بچون نرسانه عامره کتخداسى موسى دام اقبالنک [3] معرفتيله تحرير و تعيين اولنان طوبجيان جماعتندن يومى بش اچه علوفه ايله طوبجى نصب و تعيين اولنان اشبو دارنده [4] فرمان هومايون سليمان عثمان حننده مزید عنایت پادشاهانم ظهوره کتوروب تلخیص موجبجه بيک يوز اوتوز اتى [5] سنهسى ذى القعدة سنيتک اون دردنجى کونندن بو برات همايون ويردم و بيوردمکى مزبور واروب قلعہ مزبورهده [6] طوبجى اولوب خزمت لازمه سنى ادا ايلدکدن صکره مستحق اولدبى علوفهسى ساير يولدانلريله [7] معاً حواله اولنه شويله بلئر علامت شريفه اعتماد قيله لر.

تحریراً فی اليوم الخامس عشر من ذى القعدة سنة ست و ثلاثين و مائة و الف

بمقام

قسانچينيه

ერთი ფურცელი, ზომა: 25×67,4 (18,5×31) სმ. რვა ხტრიქონი, დივანის ხელი, მელანი შავი, ნაწერი სქელ, თეთრ ქაღალდზე. მთლიან გვერდზე დასმულია „ქუთაისელი იმამი“ — მთავარი დევეთურდარის ხელმოწერა. მარჯვენა მხარეს მიწერილია: „ქაჩველი შიანგარაზე“ („მეცნიერები ვეველ“), ჩაც ნიშნავს იმას, რომ ბერათი მოწონებულთა შინ მიერ. მარცხენა ზედა მხარეს აწერია: „სხენებელი თოფჩა“. შიფრი: НБКМ ԱԸ 19/25

ქართული თარგმანი

ალაქი შეეწიოს

[თულრა] აჰმედ ხანი ძე მეჰმედისა, მარად გამარჯვებულნი
ბერათი

უწინდესი მილალღირსეული ბრძანება, უმაღლესი სასულთნო ნიშანი და
ბრწყინვალეობა, მსოფლიოს მპყრობელის სამეუფეო თულრა ისაა, რომ აფხა-
ზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დასაცავად, რომლის განახლებას შეუდგნენ,
ჩემი სახელმწიფო ვერფის ქეთხუდას—მუსას—ხანგრძლივი იყოს მისი ბედნიე-
რება — მეშვეობით აღწერილი და დანიშნული თოფჩიების ჭამათიდან დღო-
ური ხუთი ახჩი ულუფათი მოფჩაჲ დანიშნვის შემცველი უავგუსტოესი ფირ-
მანი როდესაც მიადწევს. სულეიმან ოსმანის შესახებ ჩემი უდიდესი სამეუ-
ფეო წყალობა დადასტურდეს და წერილობითი მოწმობის თანახმად 1136
წლის ზილკაადეს მეთოთხმეტე დღიდან ეს უავგუსტოესი ბერათი გიბოძეთ და
ვბრძანებ, რომ ზემოხსენებული მივიდეს, აღნიშნულ ციხეში თოფჩი გახდეს
და სათანადო სამსახურის დაკვიების შემდეგ მისთვის გარდაკვეთილი ულუფა
სხვა იოლდაშებთან ერთად ერთდროულად მიიღოს. ასე იცოდეთ მილალღირ-
სეულ ნიშანს ენდეთ.

დაიწერა 1136 წლის ზილკაადეს 15-ს.

ადგილი
კონსტანტინიეს რეზიდენციაში.

هو المعين

احمد خان محمد مظفر بايما
برات

[1] نشان شريف عاليشان سامي مکان سلطانی و طغرای غرای جهان ستان
خاقانی حکمی اولترکی [2] ابازہ قبندہ مجددہ بناسنہ مباشرت اولتان فانی قلہسی
محافظہسی بیچون ترسانہ عامرہ کنخداسی دام اقبالینک معرفتیاہ [3] تحریر و
تعیین اولتان طوبجیان جماعتندن بومی بی اسچہ علوفہ ایاه طوبجی بھپ و تعیین
اولان اشبو دارندہ فرمان ہمایون [4] محمد ابراہم حقیقہ مزید عنایت بادشاہانہ
ظہورہ کتوروب تخصیص مجببجہ بیک یوز اونوز التي سنہسی ذی القعدہ۔ سنک [5]
اون فردنجی کوتندن بو برات ہمایون ویردم و بیوردمکی مزبور واروب قلہ
مزبورہ طوبجی اولوب اقای [6] حزمت ایلدکن صکرہ مستحق اولدیہی علوفہسی
سایر بولدانشلر یلہ ما حوالہ اولنہ شویلہ بلہلر علامت شریفہ [7] اعتماد قبلہلر .

تحریراً فی اليوم الخامس عشر من ذی القعدہ سنہ ست و ثلاثین و
مایہ و الف

سلطنتینہ
المحبہ

ერთი ფურცელი, ზომა: 24,6x67,8 (18,6x34) სმ. ჩუბ სტრაჟონი, დიენის ხელა, მელანი შავი ნაწერი სქელ თეთრ ქაღალდზე. მეორე გვერდზე დასრულდა „ეუიერკელე იმზა“ — მთლიან დეკორაციას ხელმოწერა. მარჯვენა მხარეს შიწერილია: „ქარველა შთანგარიშე“ (შეხსენებ-ი ვე-ჯლა), რაც ნიშნავს იმას, რომ ბერათი მოწონებულა მეს მთერ. მარცხენა ზედა კუთხეში იწერია: „ხეხებულა თოფჩი“. შიფრი: HSKM III 19/25.

ქართული თარგმანი

ალაბი შეეწიოს

[თულრა] აჰმედ ხანი ძე მეჰმედისა, მარად გამარჯვებული

ბერათი

უწმინდესი მაღალღირსეული ბრძანება, უმაღლესი სასულთნო ნიშანი და ბრწყინვალეობა, მსოფლიოს მპყრობელის სამეუფეო თულრა ისაა, რომ აფხა-ზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დასაცავად, რომლის განახლებას შეუდგნენ, ჩემი სახელმწიფო ვერფის ქეთხუდას—მუსას—ხანგრძლივი იყოს მისი ბედნიე-რება — მეშვეობით აღწერილი და დანიშნული თოფჩიების ქამათიდან დლო-ჩი ხუთი ახია ულუფათი თოფჩად დანიშნის შემცველი უავგუსტოესი ფირ-მანი როდესაც მიღწევს, მეჰმედ იბრაჰიმის შესახებ ჩემი უდიდესი სამეუფეო წყალობა დადასტურდეს. წერილობითი მოწმობის თანახმად 1136 წლის ზილ-კაადეს მეთოთხმეტე დღიდან ეს უავგუსტოესი ბერათი გიბოძეთ და ვბრძანებ, რომ ზემოხსენებული მოვიდეს, ხსენებულ ციხეში თოფჩი გახდეს და სამსახუ-რის დატვირთვის შემდეგ მისთვის გარდაკეთილი ულუფა სხვა იოლდაშებთან ერთად ერთდროულად მიიღოს. ასე იცოდეთ, მაღალღირსეულ ნიშანს ენდეთ.

დაიწერა 1136 წლის ზილკაადეს 15-ს

ღვთივდაცული კონსტანტინიეს რეზიდენციაში

هو المعين

احمد خان بن محمد مظفر دايمًا

برات

[1] نشان شريف عاليشان سامي مكان سلطاني و طفرای هرای جهان ستان
خاقاني حکمی اولدرکه [3] ابازه قيسنده مجدداً بناسنه مباشرت اولتان فاش قلمسي
محافظة سي جيون ترسانة عامرمة كخداسي دام الجالبينك [3] معرفتيله تحرير و تعيين
اولتان طوبجيان جماعتندن يومي بش اقچه علوهيله طوبجی نصب و تعيين اولتان
اشبو فارنده [4] فرمان همايون محمد احمد حننده مزید عنایت پادشاهانم ظهوره
کتوروب تلخیص موجبجه بيك يوز اوتوز التي [5] سنهسي ذی القعدة سنينك اون
در دنجی کونندن بو برات همايون ويردم و بيوردمکی مزبور واروب قلمه [6]

پژ بوردہم طوبجی اولوب انای حزمت ایلد کدن صکره مستحق اولدیغی علوفهسی سایر
یولداشلیغیه [7] ما حواله اولنه شویله ظفر علامت شریکه اعتماد قیله لر .

تحریراً فی الیوم الخامس عشر من ذی القعدة سنة ست و ثلاثین و
مائة و الف

بمقام

لسطنطینیہ

ერთი ფურცელი, ზომა: 24,5 × 66,5 (16 × 32,5) სმ. ცხრა სტრაჟონო, დივანის ხელი, პელანო შა-
ვი ნაწერია სქელ, თეთრ ქაღალდზე. მეორე გვერდზე დასმულია „კუიჩუკლუ იშა“ — მთავარი დე-
ფერდარის ხელმოწერა. მარჯვენა მხარეს ბეწერია: „პირველი შთანგარაშე“ („მეუსხეპუ-
ი ვეღ“). რაც ნიშნავს იმას, რომ ბერათი მოწოდებულია მის მიერ. მარცხენა ზედა მხარეს აწერია:
„ხენებელი თოფჩი“. შიფრი: II BKM ԱԸ 19/25.

ქართული თარგმანი

ალაჰი შეეწიოს

[თულრა] აჰმედ ხანი ძე მეჰმედისა, მარად გამარჯვებული
ბერათი

უწმინდესი მაღალღირსეული ბრძანება, უმაღლესი სასულთნო ნიშანი და
ბრწყინვალეობა, მსოფლიოს მპყრობელის სამეუფეო თულრა ისაა, რომ აფხა-
ზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დასაცავად, რომლის განახლებას შეუდგნენ,
ჩემი სახელმწიფო ვერფის ქეთხუდას—მუსის—ხანგრძლივი იყოს მისი ბედნიე-
რება—მეშვეობით აღწერილი და დანიშნული თოფჩიებს ჯამათიდან დღიური
ხუთი ახმა ულუფათი თოფჩად დანიშნის შემცველი უაფგუსტოესი ფირმანი
როდესაც მიაღწევს, მეჰმედ აჰმედის შესახებ ჩემი უდიდესი სამეუფო წყა-
ლობა დადასტურდეს. წერილობითი მოწმობის თანახმად 1136 წლის ზილკაა-
დეს მეთოთხმეტე დღიდან ეს უაფგუსტოესი ბერათი გიბოძეთ და ებრძანებ,
რომ შემოსხენებული მივიდეს, ხსენებულ ციხეში თოფჩი განდეს და სამსა-
ხურის დაკავების შემდეგ მისთვის გარდაკვეთილი ულუფა სხვა იოლდაშებთან
ერთად ერთდროულად მიიღოს. ასე იცოდეთ, მაღალღირსეულ ნიშანს ენდეთ.

დაიწერა 1136 წლის ზილკაადეს 15-ს

ადგილი

კონსტანტინიეს რეზიდენციაში.

هو المميين

احمد خان بن محمد مظفر قرايما

برات

[1] نشان شریف عالیخان سامی مکان سلطانی و طفرای غرای جهان ستان
خلافی حکمی اولدرکه [2] ابلزه قیسنده مجددًا بناسنه مباشرت اولنان فاش العهسی

محققان موسی بجزیر ترسانه عامره کنخداسی [3] موسی دام اقبالنک مرقبله تحریر و نمین اولنان یرلو طوبیجان جماعتنه یومی اون ایکی اچه علوفه ایله عالمدار نصب و تعیین اولنان [4] اشبو دارنده فرمان همایون محمد عبد الله حننده مزید عنایت بادیانیه نظیره: کتوروب تلخیص موجنبجه [5] بیک یوز اوتوز التی سنهسی ذی القعدة سنک اون دردیجی کوتندن بو برات همایون عزتمفرونی و یردم و بیوردمکی [6] مزبور واروب قلمه¹ مزبوره ده جماعات مرقومه ده عالمدار اولوب ادای حرمت ایله کندن صکره مستحق اولدیقی یومی اون [7] ایکی اچه علوفهسی سایر یولداشلر یله معا حواله اولنه شو یله بله لر علامت شریفه اعتماد قبله لر .

ერთი ფურცელი. ზომა: 25,2x67,3 (20x34) სმ. რეა ხტრიქონი, დივანის ბელი. მელანი შავი. ნაწერი სქელ. თეთრ ქაღალდზე. მორე გვერდზე დამპულია „ეუროქელუ იზა“ — მთავარი დევეთარღარის ხელმოწერა. მარჯვენა მხარეს შეწერილია: „პირველი მოხატვი“ („შუქსუბერი ეველ“). რაც იმას ნიშნავს, რომ ბერათი მოწონებულად შავ მიურ. მარცხენა ზედა კუთხეში აქვია რა: „ხსენებელი თოფრა“. ნიური: HBKM III 19/25

ქართული თარგმანი

ალაქი შეწიოს

[თულრა] აჰმედ ხანი ძე მეჰმედისა, მარად გამარჯვებული ბერათი

უწმინდესი მაღალლორსეული ბრძანება, უმაღლესი სასულთნო ნიშანი და ბრწყინვალეობა, მსოფლიოს მპყრობელის სამეუფეო თულრა ისაა, რომ აფხაზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დასაცავად, რომლის განახლებას შეუდგნენ, ჩემი სახელმწიფო ვერფის ქეთბუდას—მუსას—ხანგრძლივი იყოს მისი ბედნიერება — მეშვეობით აღწერილი და დანიშნული ადგილობრივი თოფრიებს ჭამათისათვის დღიური 12 ახჩა ულუფათი აღემდარად¹ დანიშნის შემცველი უავგუსტოესი ფირმანი მეჰმედ აბდულ-ლაქის შესახებ როდესაც მიეა, ჩემი უდიდესი სამეუფეო წყალობა დადისტურდეს. წერილობითი მოწმობის თანახმად 1136 წლის ზილკაადეს მეთოთხმეტე დღიდან დიდებული უავგუსტოესი ბერათი გებოძათ და ებრძანებ, რომ ზემოხსენებული მივიდეს, აღნიშნულ ციხეში ხსენებული ჭამათის აღემდარი გახდეს და სამსახურის დაკავების შემდეგ ნება დაერთოს მისთვის განკუთვნილი დღიური 12 ახჩა ულუფა სხვა იოლდაშებთან ერთად ერთდროულად მიიღოს.

ასე იკოდეთ, მაღალლორსეულ ნიშანს ენდეთ.

هو الممين

احمد خان بن محمد مظفر دايا

برات

[1] نشان شريف عاليشان سامی مکن سلطانی و طمراي غرای جران ستان
خاقانی حکمی اولدر که [2] ابازه لبسنده مجددًا بناسنه هباشرت اولنان فانی قللمسی

¹ აღემდარი — იგივე აღემდარი, მედროზე. აღემდარიობა იანიჩართა კორპუსის ერთ-ერთი მოვალეობა იყო. ახ. Mehmet Zeki Pakalin, დასახ. ნაშრ. ნავ. I. 1946, გვ. 49.

مختلفه سی۔ بیچون ترسانہ؟ عامرہ کہتھداسی [3] موسی دام اقبالینک معرفتہ تحریر و
 تعیین اولنان طوبیجان جماعتندن یومی اون اچہ علوہ ایله سربلوک [4] نصب و
 نصبنا اوکٹائی اشبو دآرندہ؟ فرمان ہمایون سایمان عبداللہ حمندہ مزید عنایت پادشاہاتم
 [5] ظہورہ کنوروب تاجیس موجبہ بیک یوز اوتوز التی سنہسی ذی القعدہ سینک
 اون دردیجی کونندن [6] بو مرات ہمایون عزتمقرونی ویردم و بیوردمکی مزبور
 واروب للہ مزبورہ [7] جماعت سربلوکہ بلوک شای اولوب ادای حزمت ایند کدن
 مستحق اولدینی علوہسی [8] سایر بولداشیرینہ معا حوانہ اولنہ شویہ بلہر علامت
 شرطہ اعتماد فیہلر .

ერთი ფურცელი, ზომა 24,2X66,5 (10,7X31) სმ. რეის სტრუქტონი, შელანს შაჰი, ქვედას ხელო.
 ნაწერი სველ, თეთრ ქაღალდზე. ბერიკ ვერძოზე დამწეულია „ეცოტეცელე იზნა“ — პეტეარის დე-
 თერღარის ხელმოწერა. შარყენა მხარეს მოწერილია: „პირველი შიანგარიშე“ („მეცხენების ევე-
 ელ“). რაც ნაშნავს იმას, რომ ბერთი მოწონებულა მის მიერ. მარცხენა ხელა ეცოტეცელე იზნა:
 „სხენებელი თოფიობის სერბოლუქი“. ნიჭრი: H5X4M 4F 19/25.

ქ ი რ თ უ ლ ი თ ი რ გ მ ა ნ ი

ალაპი შეეწიოს

[თულრა] აქმედ ხანი ძე მეკმედისა, მარად გამარჯვებული
 ბ ე რ ა თ ი

უწმინდესი მაღალღირსეული ბრძანება, უმაღლესი სასულთნო ნიშანი და
 ბრწყინვალეობა, მსოფლიოს მპყრობელის სამეუფეო თულრა ისაა, რომ აფხა-
 ზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დასაცავად, რომლის განახლებას შეუდგნენ,
 ჩემი სახელმწიფო ვერფის ქეთხუდას—მუსას—ხანგრძლივი იყოს მისი ბედნიე-
 რება — მეშვეობით აღწერილი და დანიშნული თოფჩიების ჯამაათიდან დღოე-
 რი ათი ახია ულუფას ბოძებისა და სერ-ბოლუქის¹ დანიშვნის შემცველი უაფ-
 გუსტოესი ფირმანი სულეიმან აბდულლაპის შესახებ როდესაც მივა, ჩემი უდი-
 დესი სამეუფეო წყალობა დადსტურდეს. წერილობითი მოწმობის თანახმად
 1136 წლის ზილკადეს მეთოთხმეტე დღიდან ეს უდიდესი უაფგუსტოესი ბერა-
 თი ვიბოძეთ და ვბრძანებ, რომ ზემოხსენებული მივიდეს, სხენებულ ციხეში
 სერ-ბოლუქების ჯამაათის ბოლუქბაში² ვაბდეს. სამსახურის დაკავების შემდეგ

¹ აქ გამოტოვებულია ერთი სიტყვა — სერ

² სერბოლუქი — ოსმალეთის სამხედრო ორგანიზაციისი ალაპის ბოლუქბაში (რანების) მეთაურის სახელწოდება.

³ ბოლუქბაში — ანისართა ოქსის ორგანიზაციაში ილაპის ბოლუქების (რანების) მეთ-
 ურების ჯგუფის უფროს ბოლუქბაში ვწოდებოდა. იყო „აღლი ბოლუქ-ბაში“ (ექვსი ბოლუქის
 უფროსი). ანისართა ლაშქრის გარდა ოსმალთა სახელმწიფო ლაშქრის ორგანიზაციისი თითოეუ-
 ლი ბოლუქის მეთაურსაც ეკადო ბოლუქბაში. იყო აგრეთვე ეიადეთას ლაშქრის მეთაურთა,
 სეიბანთა, თუფენქიიზბისა და სხვა სახეობის ლაშქართა მეთაურების ბოლუქ-ბაში (იხ. Mehmet
 Zeki Pakalin, Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü. I. İstanbul, 1946. გვ. 242).

მისთვის განკუთვნილი ულუფა სხვა იოლდაშებთან ერთად ერთდროულად მი-
იღოს. ასე იცოდეთ, მაღალღირსეულ ნიშანს ენდეთ.

هو المميين

احمد خان بن محمد مظفر دايمًا

برات

[1] نشان شريف عالیشان سامی مکان سلطانی و طغرای عرای جهان ستان
خاقانی حکمی اولدر که [2] ابازه قيسنده بناسنه مباشرت اولنان فاش للهسي
مخاطفسي يچون ترسانه³ عامر مه كفتداسي موسى [3] دام اقبالنك معرفتيله تحرير و
تعيين اولنان طونجيان جماعتندن يومي بش اجه علوفه ايله طوجي نصب و تعيين
اولنان [4] اشبو دارنده فرمان همايون [.] حننه مرید عنایت پادشاهاتم
ظهوره كتوروب تلخيص [5] موجبنجه بيك يوز اوتوز التي سنهسي ذي القعدة سينك
اون دردنجي كوتندن بو برات همايون ويردم و بيوردمكي مزبور [6] واروب
لله³ مزبورهده طوجي اولوب ادای خزمت ايلد كدن مسكره مستحق اولديني علوفهسي
سائر [7] يولداسلر يله معا حواله اولته شويله بنه لر علامت شريفه اعتماد قياملر .

تحریرًا فی اليوم الخامس عشر من ذي القعدة سنة ست و ثلاثين و

ماية والف

بمقام

سلطنتيه

ერთი ფურცელი. ზომა 24,5×67,5 (18,2×32) სმ. ცხრა სტრიქონი. დივანის ხელი. პელანი
შავი. ნაწერია სქელ. თეთრ ქაღალდზე. გეორგიევიკაზე დასმულია „ეტიკეტული ემზა“ — მთავარი
დვეთერდაჩის ხელმოწერა. მარჯვენა მხარეს აწერია: „პირველი მოანგარიშე“ („შემატებული ევკელი“).
რაც ნაშნავს იმას, რომ ბერათი მოწონებულა პ.ს. ბურ. მარცხენა ზედა კუთხეში მოწერილია:
„სხენებელი თოფჩი“. შიფრი: HSKM ЦГ 19/265.

ქართული თარგმანი

ალაღი შეეწიოს

[თულრა] აჰმედ ხანი ძე მეჰმედისა მარად გამარჯვებული

ბერათი

უწმინდესი მაღალღირსეული ბრძანება უმაღლესი სასულთნო ნიშანი და
ბრწყინვალემა, მსოფლიოს მპყრობელის სამეუფეო თულრა ისაა, რომ აფხა-
ზეთის სანაპიროზე, ფოთის ციხის დამაკავად, რომლის განახლებას შეუდ-
გნენ, ჩემი სახელმწიფო ვერფის ქეთხუდას—მუსას—ხანგრძლივი იყოს მისი ბე-
დნიერება — მეშვეობით აღწერილი და დანიშნული თოფჩიების გამაათიდან
დღიური ხუთი ახია ულუფათი თოფჩად დანიშნის შემცველი უაგუსტო-
ესი ფირმანი როდესაც მიალწევს [— — — ?] შესახებ, ჩემი უდიდესი

სამეუფეო წყალობა დადასტურდეს და წერილობითი მოწმობის თანახმად 1136 წლის ზილკაადეს მეთოთხმეტე დღიდან ეს უავგუსტოესი ბერათი გიბოძეთ და ვბრძანებ, რომ ზემოხსენებული მივიდეს, აღნიშნულ ციხეში ოფიხი გახდეს. სამსახურის დაკავების შემდეგ ნება ეძლევა თავისი უღრუფა სწვა იოლდაშებთან ერთად ერთდროულად მიიღოს. ასე იცოდეთ, მაღალღირსეულ ნიშანს ენდეთ.

დაიწერა 1136 წლის ზილკაადეს 15-ს.

ადგილი
კონსტანტინეს რეზიდენციაში.

Н. Н. ШЕНГЕЛИЯ

ОСМАНСКИЕ ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПЕРВОЙ ЧЕТВЕРТИ XVIII ВЕКА О КРЕПОСТИ ПОТИ

Резюме

В статье публикуются девять турецких бератов, хранящихся в Восточном отделе Народной библиотеки им. Кирилла и Мефодия г. София. По этим бератам османское правительство в крепости Потн назначает высших военных служащих — топчи-башни, кетхуду, топчи, ялемдара, болук-башни и др. Очевидно, идет усиленное укрепление крепости и обновление военных сил.

Handwritten calligraphic flourish or signature at the top of the page.

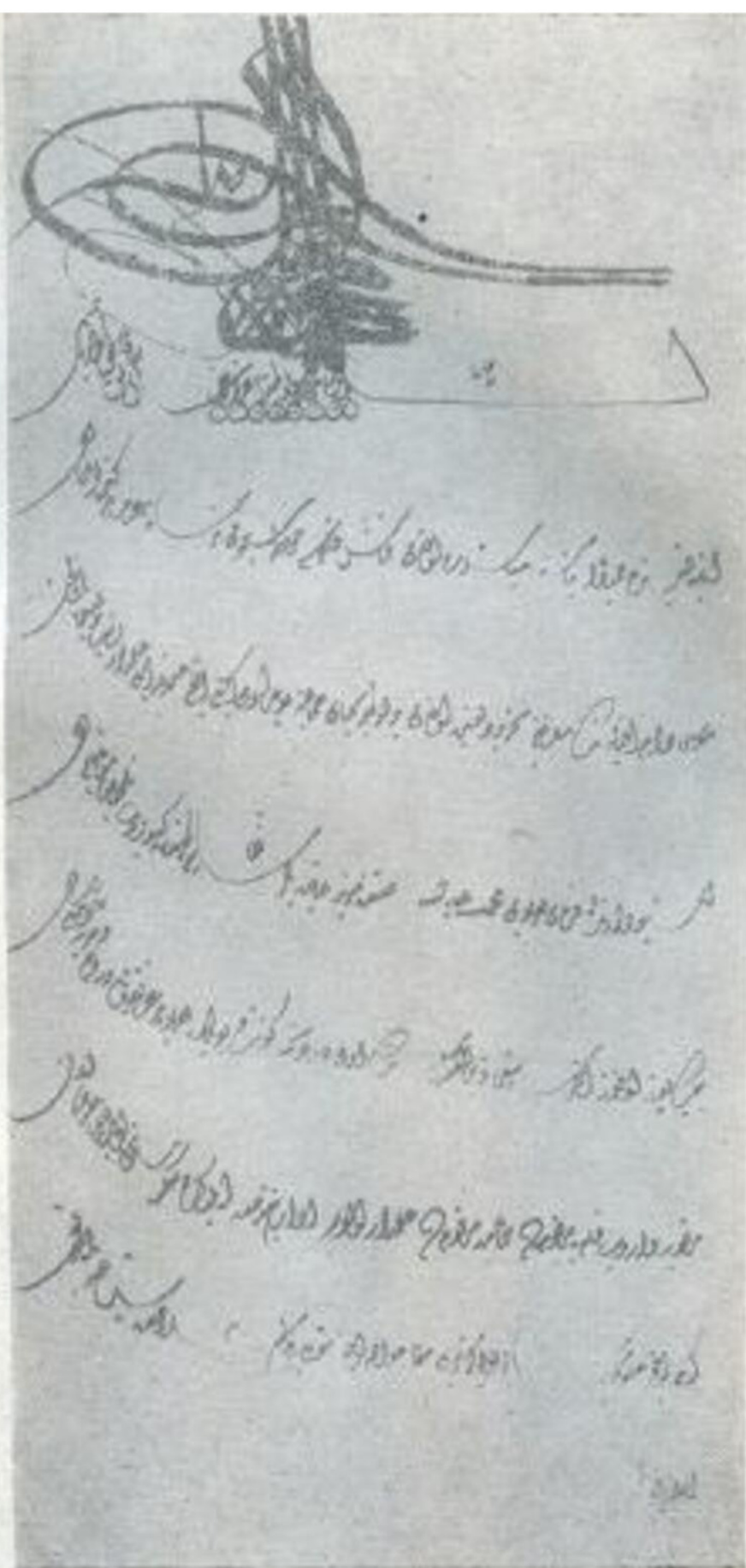
Main body of handwritten text in a cursive script, likely Persian or Urdu, arranged in several lines across the page.

این دست که در این دست است
از دست که در این دست است
و این دست که در این دست است
و این دست که در این دست است
و این دست که در این دست است
و این دست که در این دست است
و این دست که در این دست است
و این دست که در این دست است
و این دست که در این دست است
و این دست که در این دست است

სურ. 6.

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

اداره خیرینہ محمد والہ السلام
سوی ولام لکھنؤ میں مقیم ہیں ان کے
ذہب و فہم ان کے علم و فضل
ان کے کرم و سخاوت ان کے
دعوت و تبلیغ ان کے
وہاں کہ وہاں ان کے
وہاں کہ وہاں ان کے
وہاں کہ وہاں ان کے

